

**Навчальна дисципліна
«КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО»**

**ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ ТА ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ**

(Варіант 2024 року)

**I. ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ**

Основні цілі розв'язання задач. Розв'язання задач (казусів) є окремою формою вивчення кримінального права. Вона переважно спрямована на оволодіння навичками щодо практики реалізації норм цієї галузі права. В свою чергу така практика становить невід'ємну частину предмета кримінального права як навчальної дисципліни у юридичному вищому навчальному закладі. З огляду на зазначене основними цілями розв'язання задач з кримінального права є:

1. Набуття та закріплення навичок самостійної роботи з нормативним матеріалом кримінально-правового характеру переважно в *правореалізаційній (практичній) площині*.

2. Вироблення вміння давати *власну кримінально-правову оцінку* конкретних фактичних ситуацій (поєднання певних фактичних обставин).

3. Досягнення належного рівня *обґрунтування* власної кримінально-правової оцінки відповідної фактичної ситуації.

4. Наближення навчальних форм засвоєння кримінального права до змісту конкретних *«кримінально-правових елементів»* відповідних процесуальних документів у реальному кримінальному провадженні.

Вихідні засади. Будь-яка задача з кримінального права передбачає: а) умови задачі; б) основне питання задачі. В переважній більшості задач їх умовами є інформація про поєднання певних фактичних обставин (юридичних фактів). Іноді в умови задачі вводяться оцінки та доводи конкретних суб'єктів кримінального судочинства, які також мають бути «предметом дослідження» при розв'язанні задачі.

Значна кількість задач, крім основного варіанта умов, включає один чи декілька альтернативних варіантів. У цьому разі умови альтернативного варіанта задачі передбачають поєднання відповідних фактичних обставин, наведених в умовах основного варіанта, та фактичних обставин, безпосередньо вказаних в умовах даного альтернативного варіанта. Останні можуть доповнювати, уточнювати або змінювати умови основного варіанта. Тому дуже

важливо чітко і конкретно визначити, у чому саме полягає новий зміст альтернативного варіанта умов задачі.

У більшості задач із Загальної частини кримінального права основне питання прямо і конкретно сформульовано у їх тексті. У більшості задач з Особливої частини кримінального права основного питання в тексті немає. В цьому разі воно «виводиться» контекстуально і в найбільш загальній формі має такий зміст: «Яка кримінально-правова оцінка (кваліфікація) діянь зазначених у задачі суб'єктів?».

Деякі задачі, переважно з Загальної частини кримінального права, крім основного питання, містять одне чи декілька додаткових (проміжних) питань. Як правило, такі питання спрямовані на полегшення вирішення основного питання задачі і тому відповідь на них має передувати остаточній відповіді на основне питання.

В більшості задач із Загальної частини кримінального права, вирішення яких передбачає кримінально-правову кваліфікацію діянь суб'єктів (як правило, кваліфікацію кримінальних правопорушень), мають бути сформульовані конкретні рекомендації (завдання) на кшталт: «Для вирішення задачі ознайомтесь зі ст. 257 КК та коментарем до неї», «Для вирішення задачі ознайомтесь з п.9 постанови Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 10 «Про судову практику в справах про злочини проти власності». Такі рекомендації спрямовані на полегшення засвоєння і використання тих орієнтирів, які стосуються Особливої частини кримінального права і без яких неможливо дати відповідь на основне питання задачі з Загальної частини кримінального права. Врахування зазначених орієнтирів, як правило, є окремим елементом рішення задачі і має форму попередніх висновків щодо ознак певних видів кримінальних правопорушень (окремих їх різновидів) та інших особливостей, які впливають на кримінально-правовий зміст фактичних обставин в межах відповідного інституту Загальної частини. Якщо рекомендацій щодо необхідних орієнтирів, які стосуються Особливої частини кримінального права, у тексті задачі з Загальної частини немає, їх повинен сформулювати викладач, задаючи таку задачу студентам для самостійного розв'язання.

У деяких задачах із Загальної частини кримінального права замість питань можуть бути сформульовані завдання, наприклад: «Дайте оцінку рішенню суду» чи «Напишіть резолютивну частину вироку суду, в якому Носкову буде призначено остаточне покарання». У цьому разі виконання таких завдань відбувається у контексті загального «алгоритму» розв'язання задачі і, як правило, є його завершальним елементом.

Незалежно від того, чи сформульовано в задачі конкретне питання або завдання (кілька питань чи завдань), її розв'язання у найбільш загальній формі включає:

1. Створення так званої *інформаційно-оціночної моделі фактичних обставин (ІОМ ФО)*.
2. Встановлення *кримінально-правового змісту ІОМ ФО*.
3. Формулювання *остаточної кримінально-правової оцінки ІОМ ФО* у відповідній формі (кількох формах).
4. *Обґрунтування* здійсненої кримінально-правової оцінки.
5. *Конкретну відповідь* на поставлені в задачі питання та (чи) завдання, якщо таку відповідь не було сформульовано у зазначених вище пунктах 3, 4 рішення задачі.

До наведеної загальної («універсальної») форми не включено як окремий елемент *визначення (встановлення) нормативних, правозастосовних та теоретичних орієнтирів*, які об'єктивно необхідні для того, щоб розв'язання (рішення) задачі було коректним, повним та обґрунтованим. Визначення (встановлення) окремих з цих орієнтирів та їх використання відбувається в межах кожного з зазначених елементів, починаючи з першого (зокрема, при попередній оцінці фактичних обставин). Однак найбільш повно воно проявляється у другому елементі – при встановленні кримінально-правового змісту ІОМ ФО, тому саме там дається його розгорнута характеристика.

В цілому для кожного з елементів «універсальної» форми розв'язання задачі з кримінального права характерні такі *особливості*.

1. Створення інформаційно-оціночної моделі фактичних обставин. Основна *мета* цього елемента розв'язання задачі – надання її умовам того *ступеня конкретності і визначеності*, без якого неможливо здійснити їх однозначну кримінально-правову оцінку. Основний зміст створення ІОМ ФО може включати такі компоненти: 1) поширення на обставини, викладені в умовах задачі, загальноприйнятих презумпцій; 2) уточнення окремих умов задачі; 3) доповнення умов задачі окремими «новими» фактичними обставинами; 4) систематизація фактичних обставин; 5) попередня оцінка фактичних обставин. При цьому перший із зазначених компонентів створення ІОМ ФО практично завжди є обов'язковим, а всі інші – факультативними, хоча при вирішенні більшості задач ці компоненти, або принаймні окремі з них, також стають обов'язковими. Кожний з компонентів створення ІОМ ФО характеризується, зокрема, наступним.

1.1. Поширення на обставини, викладені в умовах задачі, загальноприйнятих презумпцій. Останні виконують роль орієнтирів, які дозволяють вирішити так звані *загальні питання щодо кримінальної*

відповідальності особи. Основними загальноприйнятими презумпціями є такі вихідні положення:

а) якщо в умовах задачі конкретно не вказано дату (час) вчинення суб'єктом відповідної дії (бездіяльності), а також не зазначено дату (час) настання інших юридичних фактів (фактичних обставин), необхідно виходити з того, що всі юридичні факти мали місце у період, на який поширюється дія відповідних положень закону про кримінальну відповідальність та (або) інших джерел кримінального права України, які є чинними («актуальними») на момент розв'язання задачі;

б) якщо в умовах задачі конкретно не вказано місце вчинення суб'єктом відповідних дій (бездіяльності), а також не зазначено місце настання (існування) інших юридичних фактів (фактичних обставин), слід виходити з того, що всі юридичні факти мали місце в Україні;

в) якщо в умовах задачі конкретно не вказано вік суб'єкта (потерпілого) чи не зазначено, що він (вона) неповнолітній (неповнолітня) або малолітній (малолітня), належить виходити з того, що такий суб'єкт (потерпілий) досяг 18 років;

г) якщо в умовах задачі стосовно певної особи вжитий термін «неповнолітній» («неповнолітня»), належить виходити з того, що така особа досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність (відповідно 14 або 16 років), але не досягла 18 років; вжитий в умовах задачі термін «малолітній» («малолітня») означає, що особа не досягла 14 років;

г) якщо в умовах задачі прямо не зазначено конкретний прояв медичного критерію неосудності суб'єкта або прямо не вказано на стан неосудності щодо вчиненого ним діяння, належить виходити з того, що суб'єкт вчинив діяння будучи осудною особою;

д) якщо в умовах задачі не вказано термін (час), який пройшов між окремими діяннями суб'єкта, слід виходити з того, що строк давності притягнення до кримінальної відповідальності за попереднє діяння на момент вчинення наступного не минув;

е) якщо в умовах задачі вказано на судимість суб'єкта, необхідно вважати, що на момент вчинення ним відповідного діяння судимість не знято і не погашено.

Названими презумпціями слід керуватись при розв'язанні будь-якої задачі. При цьому саме тому, що вони мають загальноприйнятий і практично неспростовний характер, спеціально наводити їх при розв'язанні задачі не потрібно.

1.2. Уточнення окремих умов задачі. Таке уточнення необхідне щодо тих умов, які можуть розумітись (тлумачитись) *неоднозначно*. На відміну від

сформульованих вище загальноприйнятих презумпцій щодо таких умов у більшості випадків має діяти інша презумпція – *«усі сумніви мають вирішуватися за найбільш сприятливим для суб'єкта варіантом»*. Щодо окремих найтипівіших ситуацій ця презумпція набуває вигляду наступних правил:

а) якщо в умовах задачі прямо не вказано, що суб'єкт вчинив певне діяння чи мали місце окремі юридично значущі його ознаки (спосіб, мотив, мета тощо), таке діяння чи відповідні його характеристики, за окремими винятками, про які зазначено нижче, не повинні інкримінуватись суб'єкту;

б) якщо в умовах задачі описано лише відповідне діяння суб'єкта (побив, наніс кілька ударів, відштовхнув тощо) і прямо не зазначено наслідки такого діяння (втрата свідомості, тілесне ушкодження того чи іншого ступеня тяжкості тощо), належить виходити з того, що наслідки як такі не мали місця;

в) якщо в умовах задачі вчинене суб'єктом діяння чи інший юридичний факт описано недостатньо конкретно (пригрозив побити, спричинив ножове поранення, викрав певне майно тощо) і відповідна кримінально-правова оцінка неможлива без подальшої конкретизації, таку конкретизацію має бути здійснено за найсприятливішим для суб'єкта варіантом;

г) якщо фактичні обставини викладено в умовах задачі таким чином, що виникають сумніви в можливості їх інкримінування («ставлення в вину») суб'єктові (певні юридичні факти чи їх юридично значущі ознаки могли не усвідомлюватись співучасником кримінального правопорушення чи особою, яка його приховує, тощо), такі фактичні обставини не повинні інкримінуватись відповідному суб'єктові;

г) якщо фактичні обставини об'єктивного характеру викладено в умовах задачі таким чином, що неможливо однозначно визначити зміст психічного ставлення до них з боку суб'єкта (наприклад, чи бажав суб'єкт настання певних наслідків, чи свідомо припускав їх настання), і це впливає на зміст відповідної кримінально-правової оцінки, такі обставини мають пов'язуватись зі змістом «більш м'якого» виду вини.

Як уже зазначалося, наведені вище правила уточнення окремих фактичних обставин поширюються на більшість випадків. Проте можливі й окремі винятки з цих правил. Одним з таких винятків є обґрунтоване доповнення умов задачі «новими» фактичними обставинами (про це зазначається в наступному пункті рекомендацій). Ще одним винятком є уточнення щодо вартості викраденого майна, якщо конкретна його вартість (сума) в умовах задачі не вказана. В цьому разі воно має орієнтуватись на кримінально-правовий зміст відповідних показників вартості майна і може бути сформульоване, наприклад, таким чином:

«Оскільки в умовах задачі вартість майна, яким таємно заволоділи суб'єкти, не вказана, будемо вважати, що вона перевищує 2 неоподаткованих мінімуму доходів громадян (нмдг), але не досягає 100 (250) нмдг».

1.3. *Доповнення умов задачі «новими» фактичними обставинами.* Ця складова створення ІОМ ФО може розглядатися як виняткова. Вона здійснюється лише в тих випадках, коли наведені в умовах задачі фактичні обставини *беззаперечно* свідчать про наявність інших фактичних обставин, які в цих умовах прямо не зазначені, однак безпосередньо впливають на зміст подальшої кримінально-правової оцінки. Наприклад, якщо в умовах задачі вказано, що суб'єкт викрав пістолет у працівника поліції в жіночому гуртожитку, зберігав його у себе вдома, а в подальшому з цього пістолета був зроблений постріл, це дає підстави зробити наступні доповнення:

«1.1. Будемо вважати, що разом з пістолетом суб'єкт викрав і набої до нього.

1.2. Будемо вважати, що з боку суб'єкта мало місце не лише зберігання, а й носіння пістолета та набоїв до нього – принаймні від місця їх викрадення до місця зберігання».

1.4. Що стосується *систематизації* фактичних обставин, то вона, по-перше, передбачає їх певне узагальнення, а, по-друге, створення у разі необхідності певних «блоків» (підсистем) відповідно до «актуального» змісту тих інститутів, юридичних конструкцій чи окремих положень кримінального права, з якими відповідні фактичні обставини кореспондують. В цьому разі такі «фрагменти кримінально-правової матерії» – з залученням при необхідності теоретичної складової – виступають *загальними нормативними (правовими) орієнтирами* щодо систематизації фактичних обставин (зокрема, за складовими юридичного складу кримінального правопорушення, за субінститутами інституту множинності кримінальних правопорушень, за характеристиками окремих видів співучасників). Приклади систематизації фактичних наведені в окремих зразках розв'язання задач).

Конкретні правила систематизації фактичних обставин передбачають перш за все додержання законів формальної логіки та використання відповідних положень теорії кримінального права, а конкретні форми її відтворення у рішенні залежать від типу (різновиду) задачі. У переважній більшості випадків відтворення у розв'язанні задачі певної форми систематизації фактичних обставин як окремого компонента створення ІОМ ФО може взагалі не мати місця.

Важлива функція систематизації – виявлення можливих «прогалин» ІОМ ФО, які залишилися після уточнення та доповнення фактичних обставин.

Усунення таких прогалин відбувається шляхом здійснення попередньої оцінки фактичних обставин.

1.5. Попередня оцінка окремих фактичних обставин. Необхідність попередньої оцінки фактичних обставин найчастіше виникає на завершальному етапі створення ІОМ ФО. У більшості випадків ця оцінка має забезпечити такий рівень повноти і «однозначності» ІОМ ФО, без якого остаточні висновки щодо її кримінально-правового змісту можуть містити небажаний для розв'язання задачі елемент «альтернативності».

Проблема попередньої оцінки може виникати, зокрема, щодо фактичних обставин, які:

1) стосуються суб'єктивного («внутрішнього») змісту діяння певного суб'єкта (мотиву, мети, ставлення до певних «зовнішніх» обставин тощо) і не можуть бути уточнені з дотриманням зазначених у п/п.1.2 правил;

2) кореспондують з конкретизованим змістом так званих оціночних понять кримінального права, перш за все оціночних ознак складу кримінального правопорушення;

3) кореспондують з конкретизованим змістом так званих кількісних ознак складу кримінального правопорушення;

4) можуть свідчити про малозначність діяння.

Попередня оцінка першої групи фактичних обставин передбачає формулювання висновків, «прив'язаних» до конкретизованих орієнтирів певного виду вини, змісту мотиву чи мети, певного етапу реалізації наміру тощо. Типовими прикладами таких висновків можуть бути, зокрема, такі:

1) «Будемо вважати, що, привівши в дію вибуховий пристрій, Плескач свідомо припускав можливість заподіяння шкоди здоров'ю та (або) життю – завдання тілесного ушкодження будь-якого ступеня тяжкості або (та) спричинення смерті – іншим (крім Божка) людям, які будуть знаходитися в зоні ураження».

2) «Будемо вважати, що, вступаючи в природні статеві зносини з Савлук, Когут усвідомлював, що остання не досягла 16-річного віку, або принаймні повинен був і міг це усвідомлювати».

3) «Будемо вважати, що, позбавляючи Шумова життя у зв'язку з неповернення останнім боргу, Чуров розумів, що це не принесе йому якоїсь майнової (матеріальної) вигоди».

4) «Будемо вважати, що, вийшовши з вилученим з квартири Зобова майном на поверх, де ця квартира знаходилась, Сліпчук та Кратко не вчинили усіх дій, які вважали за необхідне для доведення таємного викрадення до кінця».

Попередня оцінка фактичних обставин, які кореспондують з так званими оціночними поняттями кримінального права, перш за все з оціночними ознаками НСКП, втілюється у висновок, який фіксує наявність або відсутність конкретного стандарту (критерію) що може бути орієнтиром змісту відповідного оціночного поняття (ознаки). Окремі приклади таких висновків:

1) «Відсутність в умовах задачі даних про матеріальне становище (майновий стан) Зуєва виключає можливість визнати завдану йому шкоду на суму, яка становить 150 нмдг, значною.»

2) «Позбавлення життя Кратка у присутності («на очах») його дружини будемо розглядати як таке, що спричинило останній особливій психічній та моральній страждання.»

Необхідність попередньої оцінки фактичних обставин, які кореспондують з так званими кількісними ознаками складу кримінального правопорушення, виникає тоді, коли в умовах задачі зазначена конкретна кількісна характеристика відповідного явища – вартості викраденого майна, грошового еквівалента заподіяної майнової шкоди, ваги певного наркотичного засобу тощо. Як правило, орієнтири змісту кількісних ознак складу кримінального правопорушення визначені на нормативному рівні, тому попередня оцінка кількісної характеристики відповідних фактичних обставин набирає форми висновку про її співвідношення з базовим показником такого орієнтиру. Окремі приклади:

1) «Вказана в умовах задачі вартість викраденого у Свободіна майна – 665300 грн. приблизно у 300 разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

2) «Сума, одержана Бабенком від Воловика за закриття кримінального провадження щодо його сина – 15000 \$, приблизно у 290 рази перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

Що стосується попередньої оцінки фактичних обставин, які можуть свідчити про малозначність діяння, то вона має винятковий характер і може здійснюватись тоді, коли в умовах задачі йдеться про вочевидь незначну шкоду певному об'єкту кримінально-правової охорони. Прикладом такої оцінки може бути наступний висновок:

«В умовах задачі зазначено, що під час опору працівнику поліції Заброді Мамут пошкодив майно потерпілого - надірвав комір його форменої сорочки. Будемо вважати, що така шкода, спричинена власності працівника правоохоронного органу, є незначною.»

Підводячи підсумок характеристиці цього елементу розв'язання задачі, зазначимо:

1) створення ІОМ ФО може включати чотири з п'яти розглянутих вище компонентів (крім першого – щодо загальноприйнятих презумпцій);

2) для більшості типів задач дана складова їх розв'язання передбачає уточнення, доповнення та попередню оцінку тих фактичних обставин, які наведені в умовах;

3) в функціональному плані зміст кожного з необхідних компонентів і, бажано, їх послідовність мають забезпечити необхідний рівень конкретності, повноти і визначеності («однозначності») ІОМ ФО;

4) сама по собі кількість уточнень, доповнень та попередніх оцінок не може бути показником того, що зазначений рівень ІОМ ФО досягнутий;

5) у будь-якому разі умови задач бажано формулювати таким чином, щоб необхідних уточнень та доповнень було не більше десяти.

2. Встановлення кримінально-правового змісту наведених в умовах задачі фактичних обставин, «трансформованих» у ІОМ ФО. Зміст цього елементу (етапу) розв'язання задачі утворюють: 1) визначення тих положень кримінального права, які виступають нормативними підставами (орієнтирами) для відповідних висновків щодо фактичних обставин; 2) встановлення тих положень правозастосовної практики і теорії кримінального права, які уточнюють, доповнюють чи конкретизують згадані вище нормативні підстави (орієнтири); 3) зіставлення уточнених і систематизованих фактичних обставин з відповідними нормами кримінального права та положеннями правозастосовної практики і кримінально-правової теорії; 4) формулювання проміжних і остаточних висновків щодо кримінально-правового змісту наведених в умовах задачі фактичних обставин

2.1. Визначення положень кримінального права, які можуть виступати конкретними нормативними орієнтирами для встановлення кримінально-правового змісту відповідних фактичних обставин. Воно має здійснюватись з урахуванням загальних вимог і додержанням конкретних правил, що визначаються певним типом (різновидом) задачі.

Загальні вимоги передбачають:

а) визначення (уточнення) «блоків» тих норм кримінального права, які можуть бути конкретними нормативними орієнтирами (інститути та субінститути Загальної частини кримінального права, групи норм Особливої частини кримінального права тощо);

б) встановлення тих джерел кримінального права, які можуть містити кримінально-правові норми відповідних «блоків»; у переважній більшості випадків таким джерелом є КК України 2001 р., але в деяких випадках, крім нього, джерелами кримінального права можуть бути, зокрема, Конституція України, КК України 1960 р., міжнародні договори, рішення Конституційного

Суду України, рішення Європейського суду з прав людини, окремі закони України;

в) вирішення питання про чинність та (або) пріоритетність відповідних положень названих вище джерел кримінального права щодо включених в ІОМ ФО фактичних обставин: наприклад, якщо перша з зазначених вище загальноприйнятих презумпцій щодо часових показників відповідних фактичних обставин «не діє», треба уточнити останню і попередню редакцію певних положень і вирішити, яка з них має застосовуватись в даному разі; якщо має місце так звана змістовна колізія між положеннями окремих джерел, необхідно визначити, яке з них має пріоритет щодо застосування.

Конкретні правила визначення норм кримінального права як певних орієнтирів щодо кримінально-правового змісту фактичних обставин зумовлені специфікою відповідних «блоків» – інститутів, субінститутів, типових юридичних конструкцій тощо. Так, «свої» правила має, зокрема, визначення правових орієнтирів: а) при встановленні специфічної конструкції та конкретного змісту юридичних складів кримінальних правопорушень; б) при призначенні остаточного покарання за сукупністю кримінальних правопорушень або (та) за сукупністю вироків; в) при звільненні від відбування покарання з випробуванням (деякі з цих правил наводяться в зразках розв'язання окремих типів задач).

2.3. *Встановлення положень правозастосовної практики і теорії кримінального права.* Такі положення, як уже зазначалося, уточнюють, доповнюють чи конкретизують певні нормативні орієнтири. Крім того, цілий ряд зазначених положень впливає й на інші елементи розв'язання задачі, перш за все на обґрунтування здійсненої кримінально-правової оцінки. Тому їх визначення при розв'язанні переважної більшості задач є обов'язковим.

До основних джерел, що містять положення (правові позиції) правозастосовної практики, можуть бути віднесені:

а) *постанови Верховного Суду*, прийняті за результатами касаційного розгляду кримінального провадження в порядку, передбаченому главою 32 Кримінального процесуального кодексу України, (в редакції Закону України від №2147-VIII від 3.10.2017 р.) (в подальшому – КПК, КПК України, КПК 2012 р.);

б) *ухвали Верховного Суду України*, постановлені відповідно до положень глави 33 КПК 2012 р., глави 32¹ Кримінально-процесуального кодексу України 1960 р., у період, коли зазначені положення були чинними (щодо неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь);

в) *постанови Пленуму Верховного Суду України, в яких містяться роз'яснення з питань застосування законодавства, прийняті до 1 листопада 2010 р.;*

г) *роз'яснення рекомендаційного характеру Пленуму Верховного Суду з питань застосування законодавства, прийняті на підставі п.10² ч.2 ст.46 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» №1402-VIII 2.06 2012 р.;*

г) *постанови Пленуму відповідного вищого спеціалізованого суду України, в яких містяться роз'яснення з питань застосування законодавства (найчастіше – це постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, прийняті у період чинності Закону України «Про судоустрій та статус суддів №2453-VI від 7.07.2010 р.);*

д) інформаційні листи, узагальнення правозастосовної практики;

е) вироки, ухвали, постанови судів різних рівнів (крім постанов Верховного Суду як суду касаційної інстанції), винесені в окремих кримінальних справах.

Серед названих джерел є такі, що мають «статус» *обов'язкових правозастосовних орієнтирів*. До них відносяться: а) постанови Верховного Суду, прийняті за результатами касаційного розгляду кримінального провадження; б) ухвали Верховного Суду України, постановлені у кримінальному провадженні щодо неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь. При цьому обов'язкові правозастосовні орієнтири мають своєрідну «ієрархію». Якщо конкретні їх різновиди стосуються однієї і тієї ж кримінально-правової ситуації, ця «ієрархія» має такий вигляд:

1) Постанови Великої Палати Верховного Суду як суду касаційної інстанції.

2) Ухвали Верховного Суду України у кримінальному провадженні щодо неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь.

3) Постанови об'єднаної палати Верховного Суду як суду касаційної інстанції.

4) Постанови палати Верховного Суду як суду касаційної інстанції.

5) Постанови колегії суддів відповідної палати Верховного Суду як касаційної інстанції.

Отже, у разі, якщо з приводу відповідної кримінально-правової ситуації існують декілька різновидів обов'язкових правозастосовних орієнтирів з різним змістом, пріоритетним є той, що займає вище місце в наведеній «ієрархії».

Якщо ж відповідні різновиди займають однакове місце в «ієрархії», пріоритет має той, який прийнятий (постановлений) пізніше.

За наявності обов'язкових правозастосовних орієнтирів їх необхідно врахувати при розв'язанні задачі незалежно від власної позиції йог «автора». Якщо «автор» не згодний зі змістом правової позиції Верховного Суду чи Верховного Суду України, він може зазначити про це і запропонувати крім основного альтернативний варіант розв'язання, навівши при цьому змістовні аргументи своєї незгоди.

Усі інші джерела, які містять положення (правові позиції) правозастосовної практики щодо змісту відповідної норми кримінального права, не мають обов'язкового характеру. Таким чином, при вирішенні задачі ці положення мають розглядатися як *правозастосовні орієнтири рекомендаційного характеру (факультативні правозастосовні орієнтири)* і наводитись як такі, що підтверджують власну позицію «автора» або суперечать їй. В останньому випадку у розв'язанні мають бути наведені аргументи, які, на думку «автора», дозволяють не враховувати відповідний факультативний правозастосовний орієнтир (особливо це стосується постанов Пленуму Верховного Суду України, в яких містяться роз'яснення з питань застосування законодавства, прийнятих до 1 листопада 2010 р., та роз'яснень рекомендаційного характеру Пленуму Верховного Суду з питань застосування законодавства, прийнятих на підставі п.10² ч.2 ст.46 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» №1402-VIII 2.06.2016 р. в редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017 р.).

Як і більшість положень правозастосовної практики, ніякі положення *теорії кримінального права* не повинні розглядатись як обов'язкові. При розв'язанні задачі можна скористатись відповідними положеннями підручника, монографії, статті чи будь-якої іншої наукової публікації або сформулювати власне теоретичне розуміння певного кримінально-правового явища. Основні вимоги до будь-яких положень теорії кримінального права, що використовуються у розв'язанні задачі, – їх наукова обґрунтованість, значущість щодо вирішення конкретних питань кримінально-правового характеру, переконливість. З цієї точки зору особливе місце серед джерел, що містять теоретичні положення, посідають *науково-практичні коментарі Кримінального кодексу України*. Теоретичні положення таких коментарів, як правило, відображають усталені позиції в науці кримінального права на час їх видання, максимально враховують тенденції правозастосовної практики, орієнтують на єдність підходу до однотипних кримінально-правових ситуацій.

Це, звичайно, не означає, що при розв'язанні задачі теоретичні положення науково-практичних коментарів Кримінального кодексу України мають наперед визначений пріоритет перед відповідними положеннями інших теоретичних

джерел або перед власним теоретичним розумінням певних питань «автором» розв'язання. Водночас зазначене вище особливе місце науково-практичних коментарів Кримінального кодексу України серед інших теоретичних джерел передбачає, що їх положення при розв'язанні задач не можуть бути просто проігноровані. Якщо має місце суперечність між положеннями окремих науково-практичних коментарів Кримінального кодексу України або їх положення суперечать положенням інших теоретичних джерел, які використовуються при розв'язанні задачі, чи власній позиції його «автора», то: а) така суперечність повинна бути обов'язково зазначена у відповідному компоненті розв'язання, б) мають бути наведені конкретні аргументи, які, на думку «автора», обумовлюють інший підхід до вирішення конкретних питань ніж той, який запропоновано у відповідному науково-практичному коментарі Кримінального кодексу України (докладніше див. підпункт 5 цих рекомендацій на с.18 – 19).

У будь-якому разі повноцінне розв'язання задачі, якщо воно супроводжується безпосереднім використанням певних положень правозастосовної практики та (або) теорії кримінального права, вимагає наведення таких положень, як правило, в межах *обґрунтування* здійсненої кримінально-правової оцінки.

2.4. Зіставлення уточнених і систематизованих фактичних обставин з відповідними нормами кримінального права та положеннями правозастосовної практики і кримінально-правової теорії. За своїм загальним змістом воно являє собою кілька взаємопов'язаних логічних операцій, спрямованих на одержання « нової » інформації щодо того, яке кримінально-правове значення мають ті чи інші фактичні обставини. Конкретний зміст кожної з таких операцій залежить від того завдання, яке стоїть перед «автором» розв'язання задачі, і може бути різним: в одному випадку, наприклад, йдеться про відповідність окремих фактичних обставин ознакам юридичного складу кримінального правопорушення, а в іншому – про можливість їх визнання обставинами, що обтяжують покарання, при його призначенні. Сам процес зіставлення безпосередньо в письмовому рішенні задачі не відображається, але, за необхідності, зокрема, при обговоренні обґрунтованості проміжних чи остаточних висновків на семінарі, може бути відтворений в усній формі.

2.5. Формулювання проміжних і остаточних висновків щодо кримінально-правового змісту ІОМ ФО. Такі висновки мають бути «логічним» результатом зазначеного вище зіставлення фактичних обставин з відповідними нормативними, правозастосовними та теоретичними орієнтирами. При цьому *проміжні висновки* стосуються створених раніше окремих «блоків» фактичних обставин і формулюються у межах відповідних кримінально-правових

інститутів (субінститутів), типових юридичних конструкцій, складових частин юридичних складів кримінальних правопорушень тощо.

Остаточні висновки стосуються усіх фактичних обставин в межах ІОМ ФО і являють собою інтегрований результат проміжних висновків. Здебільшого зміст остаточних висновків збігається принаймні з однією з тих форм кримінально-правової оцінки, які використовуються у реальних процесуальних документах і які, відповідно, є найбільш значущими елементами розв'язання задачі. Такий збіг, зокрема, характерний при розв'язанні більшості задач з Особливої частини кримінального права, в якому остаточні висновки безпосередньо втілюються у формулу кримінально-правової кваліфікації діяння (діянь) суб'єкта – у переважній більшості у ФК (формулу кваліфікації кримінальних правопорушень) та в ЮФО (юридичне формулювання обвинувачення). Водночас при розв'язанні окремих типів задач із Загальної частини кримінального права такого збігу може й не бути.

3. *Формулювання власної кримінально-правової оцінки ІОМ ФО у відповідній формі (кількох формах)*. В залежності від того, чи збігаються остаточні висновки щодо кримінально-правового змісту фактичних обставин з встановленою законом формою їх кримінально-правової оцінки, залежить і подальше розв'язання задачі по суті, і зміст та обсяг його письмового відтворення. Що стосується *формулювання власної кримінально-правової оцінки*, то тут можливі такі варіанти:

1) остаточні висновки повністю збігаються зі встановленими законом формами кримінально-правової оцінки фактичних обставин: в цьому разі у розв'язанні відтворюються відповідні форми такої оцінки, і саме ці форми є найбільш значущими (основними елементами) розв'язання задачі. Даний варіант характерний, як уже зазначалося, для розв'язання більшості задач з Особливої частини кримінального права, а також для розв'язання задач із Загальної частини кримінального права у форматі комплексної оцінки фактичних обставин для визначення наявності / відсутності кримінальної протиправності діяння;

2) остаточні висновки сформульовано в межах окремого інституту кримінального права і, відповідно, вони стосуються лише окремого «фрагмента» встановленої законом форми кримінально-правової оцінки фактичних обставин: в цьому разі у розв'язанні мають бути відтворені перш за все конкретні остаточні висновки, а потім, якщо можливо, наведено і форму (кілька форм) відповідної кримінально-правової оцінки в цілому. Цей варіант переважно характерний для розв'язання задач із Загальної частини кримінального права у форматі кримінально-правової оцінки фактичних

обставин з використанням поглибленого правового змісту окремого інституту чи типу ситуації, що стосується кримінального правопорушення (зокрема, стадій кримінального правопорушення, співучасті у кримінальному правопорушенні, множинності кримінальних правопорушень);

3) остаточні висновки сформульовано в межах окремого інституту кримінального права, але їх зміст не дає можливості безпосередньо відтворити ні встановлену законом форму кримінально-правової оцінки фактичних обставин, ні окремого її «фрагмента»: в цьому разі в розв'язанні безпосередньо мають бути наведені остаточні висновки і саме вони розглядатимуться як відповідна форма кримінально-правової оцінки фактичних обставин і становитимуть найбільш значущий (основний) елемент розв'язання задачі. Цей варіант характерний для розв'язання більшості задач із Загальної частини кримінального права щодо «акцентованого» використання положень окремих інститутів, які стосуються покарання та інших заходів кримінально-правового характеру.

Незалежно від того, який з наведених вище варіантів використовується при розв'язанні конкретної задачі, *власна кримінально-правова оцінка відповідних фактичних обставин обов'язково має бути здійснена у письмовому вигляді*. При цьому, якщо така оцінка може бути викладена у передбаченій законом формі (формула кваліфікації кримінальних правопорушень, юридичне формулювання обвинувачення, фрагмент резолютивної частини вироку щодо призначення конкретної міри покарання тощо), додержання відповідної форми (кількох форм) також є обов'язковим.

Основний («внутрішній») кримінально-правовий зміст двох найбільш типових форм кримінально-правової оцінки – *ФК* (формули кваліфікації кримінального правопорушення (кримінальних правопорушень)) та *ЮФО* (юридичного формулювання обвинувачення), а також рекомендації щодо їх складання та написання сформульовано у додатках до цих загальних методичних рекомендацій.

4. *Обґрунтування здійсненої кримінально-правової оцінки*. Як окремий елемент розв'язання задачі – якщо йдеться про його повноцінну розгорнуту письмову форму – обґрунтування є таким же обов'язковим, як і сама оцінка. Здійснюючи обґрунтування відповідної кримінально-правової оцінки, «автор» має визначитися принаймні щодо двох питань: а) щодо форми обґрунтування; б) щодо «ієрархії» аргументів (доводів).

Форма обґрунтування в принципі не передбачає додержання якихось жорстких правил і визначається перш за все типом (різновидом) задачі. Так, обґрунтування при розв'язанні задачі з Загальної частини кримінального права у форматі кримінально-правової оцінки фактичних обставин з використанням

поглибленого правового змісту окремого інституту чи типу ситуації, що стосується кримінального правопорушення, передбачає спеціальне утворення відповідного «блоку» фактичних обставин, поглиблене дослідження змісту даного інституту, як правило, поетапне встановлення відповідності фактичних обставин конкретним його складовим (проявам) і лише після цього формулювання проміжних, а потім і остаточних висновків. При вирішенні задачі з Загальної частини кримінального права у форматі комплексної кримінально-правової оцінки фактичних обставин для визначення наявності / відсутності кримінальної протиправності діяння, обґрунтування може бути здійснено у «знятому» вигляді і обмежуватись відтворенням лише проміжних висновків та визначенням впливу кожного інституту на остаточну кримінально-правову оцінку (у переважній більшості випадків – на кваліфікацію кримінальних правопорушень). Ще більш спрощена форма характерна для обґрунтування здійсненої кримінально-правової оцінки при розв'язанні задач із Особливої частини кримінального права. Конкретні приклади використання вказаних вище форм обґрунтування наводяться у зразках розв'язання задач відповідного типу).

Що стосується «ієрархії» аргументів (доводів), які використовуються при обґрунтуванні власної кримінально-правової оцінки фактичних обставин, то тут необхідно мати на увазі наступне.

1. Всі аргументи (доводи) за характером свого впливу на зміст кримінально-правової оцінки можна поділити на обов'язкові і необов'язкові. До *обов'язкових* належать: а) Обов'язкові нормативні аргументи – ті аргументи, які ґрунтуються на відповідних нормативних приписах, що прямо чи опосередковано «зачіпають» сферу кримінально-правового регулювання; б) обов'язкові правозастосовні аргументи ті аргументи, що відтворюють висновки (правові позиції) в обов'язкових правозастосовних орієнтирах. *Необов'язковими* аргументами є ті, які використовують положення інших джерел правозастосовної практики та теорії кримінального права.

2. Ієрархія *обов'язкових нормативних аргументів* визначається юридичною силою тих джерел кримінального права, з нормативних приписів яких вони (аргументи) безпосередньо впливають. Відповідно до ст. 8 Конституції України вона має найвищу юридичну силу, а норми Конституції України є нормами прямої дії. Тому, зокрема, у випадку виникнення колізій між положеннями Конституції України та положеннями КК України положення Конституції України повинні мати пріоритет перед останніми.

3. *Правозастосовні аргументи* – як *обов'язкові*, так і *необов'язкові* – в принципі не повинні суперечити обов'язковим нормативним аргументам. Тому, за загальним правилом, у разі виникнення таких суперечностей пріоритет має

надаватись останнім. І лише у виняткових випадках – коли зазначена суперечність є наслідком колізії між кількома нормативними приписами однакової юридичної сили – правозастосовний аргумент, що ґрунтується на одному з них, може розглядатись як пріоритетний щодо обов'язкового нормативного аргументу, який впливає з іншого нормативного припису.

Одним з прикладів такого правозастосовного аргументу є абзац другий п.8 постанови Пленуму Верховного Суду України №7 від 4 червня 2010 р. «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки». У ньому зазначається, що за певних умов сукупність злочинів (кримінальних правопорушень) можуть утворювати і ті злочини (кримінальні правопорушення), які передбачені однією і тією ж статтею або частиною статті Особливої частини КК. Така правова позиція Пленуму Верховного Суду України ґрунтується на відповідних положеннях ст.ст.5, 16, 29 КК і, водночас, формально суперечить буквальному змісту ч.1 ст.33 КК. Оскільки ж колізія між цими нормативними приписами вирішується на користь перших, наведений правозастосовний аргумент має пріоритет перед відповідним нормативним аргументом, що впливає з буквального змісту ч.1 ст.33 КК.

4. Правозастосовні аргументи – як обов'язкові, так і необов'язкові – з певною часткою умовності можна поділити на два різновиди: правозастосовні аргументи *«прямої дії»* та правозастосовні аргументи, що використовуються *«за аналогією»*.

Прикладом правозастосовного аргументу *«прямої дії»* є посилання у розв'язанні задачі на абзац третій п.11 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» №10 від 6 листопада 2009 р. – у випадку, коли в умовах задачі вказано на умисне заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого, при нападі з метою заволодіння *«звичайним»* майном.

Посилання ж у рішенні на це ж положення згаданої постанови, коли в умовах задачі вказано на умисне заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого, при нападі з метою заволодіння наркотичними засобами, є прикладом правозастосовного аргументу, що використовується *«за аналогією»*.

Таким чином, при розв'язанні різних задач використання одних і тих самих положень постанов Пленуму Верховного Суду України може в одному випадку розглядатися як правозастосовний аргумент *«прямої дії»*, а в іншому – як правозастосовний аргумент, що використовується *«за аналогією»*.

5. Необов'язкові аргументи – як правозастосовні, так і теоретичні – не можуть мати жорсткої *«ієрархії»* і, відповідно, одні з них не можуть однозначно

визнаватися пріоритетними щодо інших. Водночас – з огляду на реальну судову практику – при вирішенні задач існують певні *традиції використання необов'язкових аргументів*. Основними з них є:

а) за наявності відповідного положення постанови Пленуму Верховного Суду України воно обов'язково має бути наведене у розв'язанні; при цьому, якщо «автор» поділяє викладену в такому положенні правову позицію, достатньо це відмітити і не розглядати правозастосовні чи теоретичні аргументи протилежного змісту;

б) за наявності відповідного положення постанови Пленуму Верховного Суду України воно обов'язково має бути наведене в розв'язанні; при цьому, якщо «автор» не поділяє викладену в такому положенні правову позицію, він, як уже зазначалось, обов'язково повинен навести правозастосовні чи теоретичні аргументи протилежного змісту; в такому випадку остаточне розв'язання задачі має бути здійснене за двома варіантами: 1) з урахуванням правової позиції Пленуму Верховного Суду України чи Пленуму відповідного вищого спеціалізованого суду України; 2) з урахуванням правозастосовних або (та) теоретичних аргументів протилежного змісту;

в) за наявності кількох положень різних постанов Пленуму Верховного Суду України чи постанов Пленуму відповідного вищого спеціалізованого суду України, які передбачають різні підходи до вирішення однотипних кримінально-правових ситуацій, вони обов'язково мають бути наведені у розв'язанні; при цьому пріоритетним необхідно вважати положення тієї постанови, яка прийнята пізніше, і в подальшому визначати своє ставлення до нього за одним з двох попередніх варіантів;

г) за відсутності відповідного положення постанови Пленуму Верховного Суду України чи постанови Пленуму відповідного вищого спеціалізованого суду України «автор» може використати правові позиції інших джерел правозастосовної практики та (або) відповідні положення теорії кримінального права, а в окремих випадках – сформулювати теоретичний аргумент самостійно; в такому разі вагомість необов'язкових аргументів, як уже зазначалось вище, визначається їх практичною значущістю, теоретичною обґрунтованістю, переконливістю.

В деяких випадках викладач, задаючи студентам дві-три задачі на наступний семінар, може дозволити їм не писати розгорнуте обґрунтування при розв'язанні однієї з них. Однак і в цих випадках таке обґрунтування має бути здійснено в повному обсязі, його ключові моменти зафіксовані в письмовому рішенні, щоб у разі необхідності відтворити відповідні аргументи в усній формі.

5. *Конкретна відповідь на поставлені в задачі питання та (чи) завдання.* Сформулювавши власну кримінально-правову оцінку фактичних обставин у відповідній формі і належним чином здійснивши її обґрунтування, «автор» розв'язання задачі тим самим, як правило, дає відповідь на всі питання та завдання, які в ній поставлені. І лише тоді, коли окремі питання за своїм змістом мають не лише кримінально-правовий, а, наприклад, і процесуальний характер, на них треба відповідати окремо. Зокрема, у задачах із Загальної частини кримінального права можуть бути сформульовані питання типу: «Чи підлягає апеляція задоволенню?» або «Яке рішення має прийняти апеляційний суд?». Відповідь на такі питання має даватись у розв'язанні *після* написання основної – «кримінально-правової» його частини і зводиться до відповідної констатації типу: «На підставі викладеного апеляція адвоката задоволенню не підлягає» або «Таким чином, апеляційний суд має змінити вирок місцевого суду і перекваліфікувати дії суб'єкта (ФК) – з ч. 2 ст. 121 КК на ч.1 ст. 122; ч. 1 ст. 119 КК».

Звернути увагу: наведені вище загальні методичні рекомендації в принципі мають бути універсальними орієнтирами щодо розв'язання задач будь-якого типу. Водночас певний тип задач має свої особливості, які також бажано враховувати при їх розв'язанні. Саме на такі особливості звертається увага в сформульованих окремо методичних рекомендаціях щодо розв'язання задач відповідних типів та доданих до них зразках їх розв'язання.

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ

Основні цілі вирішення завдань. Як і розв'язання задач, вирішення завдань є окремою формою вивчення кримінального права як навчальної дисципліни у ВНЗ. Однак на відміну від задач, умови яких завжди передбачають конкретну фактичну ситуацію, завдання можуть стосуватися різних складових предмету цієї навчальної дисципліни – нормативної, теоретичної, правореалізаційної. При цьому більшість завдань спрямована на засвоєння окремих елементів як мінімум двох із названих складових у їх взаємодії. Певну специфіку порівняно з задачами мають і ті завдання, що стосуються переважно правореалізаційної складової, – в них передбачені не конкретні, а узагальнені фактичні ситуації. З урахуванням зазначеного основними цілями вирішення завдань різних типів можуть бути:

1. Набуття та закріплення навичок самостійної роботи з *нормативним матеріалом* кримінально-правового характеру; така робота полягає у з'ясуванні власного нормативного змісту відповідних «фрагментів

кримінально-правової матерії» (окремого нормативного припису, кількох нормативних приписів у їх взаємодії, нормативних юридичних конструкцій, певних субінститутів тощо).

2. Вироблення вміння *поєднувати* з'ясування нормативного змісту відповідних положень кримінального права з використанням теоретичних положень, правозастосовних орієнтирів та (або) з кримінально-правовою оцінкою узагальнених фактичних ситуацій.

3. Вироблення вміння *формулювати* власні висновки та оцінки, в тому числі ті, що несуть в собі розуміння дійсного кримінально-правового змісту відповідних «предметів» завдання.

4. Досягнення належного рівня *обґрунтування* власних висновків та оцінок.

5. Наближення навчальних форм вивчення кримінального права до основних тенденцій вирішення окремих *кримінально-правових ситуацій у правозастосовній практиці*, .

Загальні методичні рекомендації. Вирішення будь-якого завдання доцільно розпочинати з визначення його типу. Як уже зазначалось, окремі завдання можуть стосуватися різних складових предмету кримінального права як навчальної дисципліни – нормативної, теоретичної чи правореалізаційної, – але для вирішення більшості завдань необхідно засвоїти відповідні елементи кількох складових і використати їх у певній взаємодії. Тому в залежності від спрямованості завдань на засвоєння відповідної складової (кількох складових) вони можуть бути поділені на такі основні типи:

1) завдання, спрямовані на з'ясування нормативного змісту окремих «фрагментів» кримінального права (завдання нормативного характеру); прикладом цього типу завдань є завдання щодо визначення меж караності кримінального правопорушення з урахуванням положень ч.3 ст.5 КК;

2) завдання, для вирішення яких з'ясування нормативного змісту окремих «фрагментів» кримінального права необхідно поєднати з засвоєнням та використанням відповідних теоретичних положень (завдання нормативно-теоретичного характеру); прикладом цього типу завдань є завдання щодо загальної характеристики юридичного складу кримінального правопорушення в межах Загальної частини кримінального права;

3) завдання, вирішення яких передбачає кримінально-правову оцінку (кваліфікацію) однієї чи кількох узагальнених фактичних ситуацій (завдання правореалізаційного характеру; для їх вирішення необхідно поєднати відповідні елементи нормативної, правозастосовної та теоретичної складових предмету кримінального права як навчальної дисципліни); прикладом цього типу завдань є завдання щодо кваліфікації кількох вчинених суб'єктом кримінальних

правопорушень з урахуванням нормативних, теоретичних та правозастосовних орієнтирів щодо правового змісту інституту множинності кримінальних правопорушень.

В свою чергу в межах відповідного типу завдань – в залежності від особливостей змісту окремої складової (кількох складових) та (або) специфіки їх поєднання (взаємодії) – вони (завдання) можуть бути поділені на окремі різновиди. Визначення таких особливостей (специфіки) є другим попереднім етапом вирішення завдання. В подальшому відбувається «предметне» вирішення завдання, результатом якого має бути конкретна відповідь на його вимогу чи питання.

Таким чином, «загальний алгоритм» вирішення завдання включає наступні елементи: 1) визначення тієї складової (кількох складових) предмету кримінального права як навчальної дисципліни, на засвоєння якої (яких) спрямоване вирішення завдання (визначення типу завдання); 2) встановлення особливостей змісту відповідної складової (складових) та (або) специфіки їх поєднання (взаємодії) (встановлення конкретного різновиду завдання); 3) процес «предметного» вирішення завдання; 4) результат «предметного» вирішення завдання. Очевидно, що у відповідному типі завдань кожний з елементів (перш за все – третій та четвертий) наповнюється конкретним змістом.

Конкретні зразки вирішення завдань кожного з виділених вище типів будуть наведені окремо. За відповідними зразками може бути здійснена і конкретизація «загального алгоритму» вирішення даного типу завдань.

ДОДАТКИ

Загальні орієнтири щодо форм кваліфікації кримінальних правопорушень як основного різновиду кримінально-правової кваліфікації

ДОДАТОК 1

Зміст і форма ФК:

основні орієнтири спеціально-юридичного характеру

З урахуванням положень щодо цієї форми кваліфікації кримінальних правопорушень, наведених у лекції-2 теми 5 навчальної дисципліни «Кримінальне право (Загальна частина)», в цьому додатку уточнені та конкретизовані *основні спеціально-юридичні орієнтири ФК*.

1. *Основними символами (знаками), обов'язковими для будь-якої ФК*, завжди виступають: а) скорочена назва відповідного джерела кримінального права України; з урахуванням системи сучасного кримінального права України

таким джерелом може бути Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року (КК 2001 р.) або Кримінальний кодекс України від 28 грудня 1960 року (КК 1960 р.); б) порядковий номер та скорочене (без назви) написання статті Особливої частини КК 2001 р. чи КК 1960 р., яка передбачає так звану «специфічну частину» НСКП, інкримінованого особі.

2. *Додатковими символами (знаками)* (вони є обов'язковими лише для окремих різновидів ФК) можуть виступати: а) порядковий номер та скорочене (без назви) написання *окремої частини статті (окремих частин кількох статей) Загальної частини* КК 2001 р. чи КК 1960 р., якщо вона (вони), на думку суб'єкта кваліфікації, відображає (відображають) у ФК специфіку відповідного НСКП; б) порядковий номер та скорочене (без тексту) написання *відповідної частини вказаної у ФК статті Особливої частини* КК 2001 р. чи КК 1960 р. - якщо така стаття має кілька частин; в) порядковий номер та скорочене (без тексту) написання відповідного пункту (кількох пунктів) ч. 2 ст. 115 КК 2001 р. чи відповідного пункту (кількох пунктів) ст. 93 КК 1960 р., якщо у ФК міститься посилання на таку статтю (частину статті).

3. Включення до ФК однієї чи кількох статей Загальної частини КК 2001 р. чи КК 1960 р. є відображенням в ній висновку суб'єкта кваліфікації про те, що поведінка особи у поєднанні з іншими обставинами відповідає так званому *особливому НСКП*. У дещо спрощеному розумінні особливий НСКП фіксує *опосередкований зв'язок* діяння особи з його (НСКП) «специфічною частиною», оскільки таке діяння у поєднанні з іншими обставинами не відповідає (не повністю відповідає) тим ознакам, які в ній передбачені (зазначені в Особливій частині КК щодо певного виду кримінального правопорушення чи окремого його різновиду).

З огляду на певні теоретичні орієнтири та окремі тенденції правозастосовної практики України до особливих НСКП можуть бути, зокрема, віднесені: а) НСКП, що передбачають окремі стадії *незакінченого* кримінального правопорушення; б) НСКП, що передбачають вчинення кримінального правопорушення *організатором, підбурювачем, пособником*; в) НСКП, що передбачає вчинення кримінального правопорушення групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою чи злочинною організацією, якщо відповідні характеристики цих форм вчинення кримінального правопорушення не передбачені у відповідній статті (частині статті) Особливої частини КК; г) НСКП, що виступає правовою підставою кримінальної відповідальності організатора організованої групи чи злочинної організації за кримінальні правопорушення, вчинені цими злочинними об'єднаннями, якщо його участь у таких кримінальних правопорушень не передбачена у відповідній статті (частині статті) Особливої частини КК; г)

НСКП, які передбачають поєднання відповідних специфічних характеристик, зазначених у п. «а», зі специфічними характеристиками, вказаними у п. п. «б» – «г».

Очевидно, до особливих можуть бути віднесені також ті НСКП, які передбачають заподіяння певної шкоди в стані так званої уявної оборони – у випадках, коли остання прирівнюється до перевищення меж необхідної оборони.

Таким чином, у ФК може мати місце посилення на відповідні частини статей 14, 15, 27, 28, 30, 37 Загальної частини КК 2001 р. або (та) на статті 17, 19 Загальної частини КК 1960 р. При цьому в межах відображення у ФК одного (окремого) НСКП відповідна стаття Загальної частини КК 2001 р. чи КК 1960 р. обов'язково має «прив'язуватись» до «своїї» статті (частини статті) Особливої частини зазначених кодексів.

4. В окремих випадках в поведінці особи, яка оцінена суб'єктом кваліфікації як єдине (одиничне) кримінальне правопорушення, може вбачатися кілька кваліфікуючих ознак (обтяжуючих обставин), передбачених різними частинами відповідної статті Особливої частини КК 2001 р. чи КК 1960 р. Як уже зазначалось, в цих випадках відповідно до традицій, що склалися в правозастосовній практиці України, на рівні ФК має вказуватись та частина статті, яка передбачає «найбільш обтяжуючу» з наявних обставин (санкція якої передбачає найбільш суворе покарання).

Таким чином, *при відображенні у ФК одного (окремого) НСКП повинно мати місце посилення лише на одну частину статті Особливої частини КК 2001 р. чи КК 1960 р. (ФК типу – ч.ч. 2, 3, 4 ст. 185 КК розглядається як некоректна).*

5. В окремих випадках в поведінці особи, яка оцінена суб'єктом кваліфікації як єдине (одиничне) кримінальне правопорушення, що вчинене у співучасті з розподілом ролей, можуть вбачатись окремі ознаки кількох видів співучасників, передбачені ч.ч.3, 4, 5 ст.27 КК 2001 р. чи ч.ч.4, 5, 6 КК 1960 р., – наприклад, ознаки підбурювача і організатора, підбурювача і пособника. В цих випадках відповідно до традицій, що склалися в правозастосовній практиці України, на рівні ФК має вказуватись та частина статті Загальної частини КК 2001 р. чи КК 1960 р., яка передбачає «найбільш небезпечну» роль. Орієнтиром в цьому разі повинен бути законодавчий підхід: відносна небезпечність «ролей» (видів співучасників) визначається послідовністю їх відображення в ст. 27 КК 2001 р. чи в ст. 19 КК 1960 р., тобто за схемою «виконавець (співвиконавець) – організатор – підбурювач (підмовник) – пособник».

Таким чином, при посиланні у ФК на ст. 27 КК 2001 р. чи ст. 19 КК 1960 р. – в межах відображення в ній одного (окремого) НСКП – має вказуватись лише одна частина зазначених статей.

6. В окремих випадках поведінка особи у поєднанні з іншими обставинами може бути оцінена суб'єктом кваліфікації як кілька окремих кримінальних правопорушень, кожне з яких відповідає «своєму», відмінному від інших НСКП (сукупність кримінальних правопорушень). За змістом ч.2 ст.33 КК кожне кримінальне правопорушення в такому разі підлягає окремій кваліфікації. Відповідно в ФК (на етапі остаточної кваліфікації) кожний НСКП має бути відображений окремо – з додержанням положень, зазначених у п. п. 1 – 5. Цей підхід повинен застосовуватись і тоді, коли окремі кримінальні правопорушення, що утворюють сукупність, кваліфікуються за однією і тією ж статтею або за однією і тією ж частиною статті Особливої частини КК (див. окремі приклади написання ФК, наведені у п.11 наступного додатку).

7. В окремих випадках поведінка особи у поєднанні з іншими обставинами може бути оцінена суб'єктом кваліфікації як кілька окремих кримінальних правопорушень, які відповідають одному і тому ж НСКП (повторність кримінальних правопорушень, що відповідають» одному і тому самому НСКП). Відображення такої кримінально-правової ситуації у ФК здійснюється за наступними правилами: а) на етапі так званої проміжної кваліфікації кожне кримінальне правопорушення одержує окреме відображення у «своїй» ФК; б) на етапі остаточної кваліфікації окремі кримінальні правопорушення, оскільки вони відповідають одному і тому самому НСКП, також мають бути «представлені» у ФК цим НСКП. У переважній більшості випадків ФК кожного з таких кримінальних правопорушень на етапі проміжної кваліфікації і ФК всіх цих кримінальних правопорушень на етапі остаточної кваліфікації не відрізняються одна від одної. Виняток становлять ФК кількох умисних вбивств (закінчених або незакінчених) з різним «набором» обтяжуючих обставин: оскільки такі обтяжуючі обставини, як правило, передбачені різними пунктами ч. 2 ст. 115 КК 2001 р. чи ст. 93 КК 1960 р., ФК кожного з умисних вбивств на етапі проміжної кваліфікації відрізняються як одна від одної, так і від ФК на етапі остаточної кваліфікації (остання має містити посилання на ті пункти ч. 2 ст. 115 КК 2001 р. чи ст. 93 КК 1960 р., що передбачають всі обтяжуючі обставини всіх вчинених особою умисних вбивств – див. приклад а) п. 9 наступного додатку).

Таким чином, можлива ситуація, коли при остаточній кваліфікації кількох кримінальних правопорушень їх кількість є більшою порівняно з кількістю відображених у ФК НСКП. Особливим проявом такої ситуації є випадок, коли вчинені особою кримінальні правопорушення (два або більше) на етапі

остаточної кваліфікації «представлені» у ФК лише одним НСКП. В цьому разі на рівні ФК множинність (повторність) кримінальних правопорушень взагалі не одержує відображення.

ДОДАТОК 2

Зміст і форма ФК:

основні орієнтири техніко-юридичного характеру

З урахуванням положень щодо цієї форми кваліфікації кримінальних правопорушень, наведених у лекції-2 теми 5 навчальної дисципліни «Кримінальне право (Загальна частина)» та додатку 1, в цьому додатку уточнені та конкретизовані *основні техніко-юридичні орієнтири ФК*.

1. Якщо у ФК міститься посилання лише на одне джерело кримінального права України – Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року, - допускається використання скорочень «КК», «КК України»; вказувати рік прийняття цього Кодексу в такому разі необов'язково.

2. Якщо у ФК міститься посилання лише на одне джерело кримінального права України - Кримінальний кодекс України від 28 грудня 1960 року - допускається використання скорочень «КК 1960 р.», «КК України 1960 р.»; вказувати рік прийняття цього Кодексу в такому разі обов'язково.

3. Якщо у ФК міститься посилання на два джерела кримінального права України - на Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року та на Кримінальний кодекс України від 28 грудня 1960 року, - кожне джерело має вказуватись у вигляді відповідного скорочення з обов'язковим зазначенням року його прийняття; наприклад: п. п. «а», «и» ст. 93 КК 1960 р.; п. п. 6, 11, 13 ч. 2 ст. 115 КК 2001 р.

4. Якщо у ФК вказано кілька статей одного і того ж джерела кримінального права України, допускається використання відповідного його скорочення лише один раз - в кінці такої ФК.

Наприклад: а) п. «а» ст. 93; ч. 3 ст. 142 КК 1960 р.; б) ч. 4 ст. 27, ч. 3 ст. 15, п. 6 ч. 2 ст. 115; ч. 4 ст. 27, ч. 4 ст. 187 КК.

5. Для посилання у ФК на статтю КК 2001 р. чи КК 1960 р. завжди використовується скорочення «ст.»; після цього цифрами зазначається порядковий номер відповідної статті.

6. Якщо порядковий номер статті КК 1960 р. чи КК 2001 р. включає спеціальну позначку, найбільш коректним є той варіант його написання у ФК, який передбачений в офіційному тексті КК 2001 р. чи КК 1960 р.

Наприклад: ч. 2 ст. 198² КК 1960 р.; ст. 203¹ КК 2001 р.

7. Якщо стаття КК 1960 р. чи КК 2001 р. містить кілька частин, для посилання у ФК на відповідну частину використовується скорочення «ч.»; при

цьому порядковий номер частини вказується після такого скорочення, а посилання на частину - перед посиланням на відповідну статтю КК.

Наприклад: ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 15, ч. 4 ст. 185 КК.

8. Якщо відповідна стаття (частина статті) Особливої частини КК 1960 р. чи КК 2001 р. мала кілька редакцій, посилання у ФК на таку статтю (частину статті) здійснюється наступним чином: а) у випадку використання у ФК тільки останньої редакції (чинної на момент написання ФК) вона спеціально не зазначається; б) у випадку використання у ФК тільки попередньої (однієї з попередніх) редакції вона спеціально зазначається після скороченого написання відповідного джерела кримінального права України; в) у випадку використання у ФК кількох різних редакцій кожна з них спеціально зазначається після скороченого написання відповідного джерела кримінального права України.

Наприклад: а) ч. 1 ст. 296 КК; б) ч. 2 ст. 156 КК (в редакції Закону № 2334-VIII від 14.03.2018); в) ч. 2 ст. 289 КК (в редакції Закону №2617-VIII від 22.11.2018); ч. 3 ст. 289 КК (в редакції Закону №875-IX від 3.09.2020).

9. Якщо стаття Особливої частини КК 2001 р. чи КК 1960 р. передбачає пункти (ч. 2 ст. 115 КК 2001 р.; ст. 93 КК 1960 р.), при посиланні на них у ФК використовуються скорочення «п.», «п. п.» або слова «пункт», «пункти», вжиті у відповідних відмінках. Після цього вказується: а) порядковий номер пункту - у випадку посилання у ФК на ч. 2 ст. 115 КК 2001 р.; б) літера, що позначає відповідний пункт, - у випадку посилання у ФК на ст. 93 КК 1960 р.

Наприклад: а) проміжна ФК – п. п. 1, 6, 12 ч. 2 ст. 115 КК; проміжна ФК – п.п.9, 13 ч.2 ст.115 КК; остаточна ФК – п. п. 1, 6, 9, 12, 13 ч. 2 ст. 115 КК; б) пункти 5, 7 ч.2 ст.115 КК; в) пункти «б», «ж» ст.93 КК 1960 р.; пункти «а», «з», «і» ст. 93 КК 1960 р.

10. Якщо у ФК міститься посилання на кілька статей КК 2001 р. чи КК 1960 р. – в межах відображеного таким чином одного НСКП – першими мають вказуватись відповідні статті (частини статей) Загальної частини КК, а потім - стаття (пункт, частина статті) Особливої частини КК; при цьому між окремими статтями потрібно ставити кому; використовувати в таких випадках сполучники «і», «та» небажано, оскільки таке використання не відповідає традиційним підходам до відображення певних висновків саме у вигляді формули (в даному разі - ФК). Некоректним є також використання у ФК розділового знаку – тире, оскільки в цьому випадку створюється враження, що застосовуються всі статті – починаючи з відповідної статті Загальної частини і закінчуючи відповідною статтею Особливої частини КК. Наприклад: а) ч. 1 ст. 17, ст. 94 КК 1960 р.; б) ч. 4 ст. 27, ч.3 ст. 15, ч. 1 ст. 121 КК.

11. Якщо у ФК відображено кілька окремих НСКП – відповідно до правил кваліфікації сукупності злочинів, – *кожний НСКП бажано відокремлювати від*

іншого НСКП розділовим знаком – крапкою з комою; такий розділовий знак ставиться після написання відповідної статті Особливої частини КК 2001 р. чи КК 1960 р., а в окремих випадках – після дужок, в яких уточнюється відповідна редакція такої статті (частини статті).

Наприклад: а) ч. 1 ст. 152; ч. 3 ст. 152 КК; б) ст. 94 КК 1960 р.; п. 13 ч. 2 ст. 115 КК 2001 р.; в) ч.4 ст.152 (в редакції Закону №2295-VI від 01.06.2010); ч. 3 ст. 15, п. 9 ч. 2 ст. 115 КК (в редакції Закону №2617 від 22.11.2018).

ДОДАТОК 3

Зміст і форма ЮФО:

основні орієнтири спеціально-юридичного характеру

З урахуванням положень щодо цієї форми кваліфікації кримінальних правопорушень, наведених у лекції-2 теми 5 навчальної дисципліни «Кримінальне право (Загальна частина)», в цьому додатку уточнені та конкретизовані *основні спеціально-юридичні орієнтири ЮФО.*

1. *Як самостійна форма кваліфікації кримінальних правопорушень ЮФО являє собою словесне відтворення необхідного мінімуму окремих характеристик (ознак) одного чи кількох НСКП, якому (яким), на думку суб'єкта кваліфікації, відповідає поведінка особи у поєднанні з іншими обставинами в межах «створеної» цим суб'єктом ІОМ ФО. Таким чином, та інформація кримінально-правового характеру, яка «зашифрована» у ФК, як мінімум, одержує в ЮФО своєрідну «розшифровку», а в багатьох випадках і певну конкретизацію.*

2. *Окремі характеристики (ознаки) відповідного (відповідних) НСКП, що певним чином відтворюються в ЮФО, є частиною так званого загального нормативного змісту НСКП – вони мають бути прямо або опосередковано передбачені у тій статті (тих статтях) КК 2001 р. чи КК 1960 р., які вказані у ФК. У ЮФО такі характеристики можуть бути відтворені або «буквально», або з певними змінами законодавчих формулювань. Ці зміни обумовлені певними особливостями викладу «нормативного матеріалу» у КК 2001 р. чи КК 1960 р., що мають спеціально-юридичний, техніко-юридичний і власне мовний (філологічний) характер (див. окремі положення цього додатку та додатку 4).*

3. В загальний нормативний зміст багатьох НСКП входять так звані *альтернативні характеристики (ознаки), а окремі НСКП передбачають альтернативні форми («комплекси» ознак) відповідного виду (окремого різновиду) кримінального правопорушення. Як зазначалось в згаданій лекції-2, в цьому разі в ЮФО мають вказуватися лише ті характеристики (ознаки) чи форми НСКП, яким відповідають фактичні обставини, визнані суб'єктом кваліфікації наявними в межах відповідної моделі ІОМ ФО.*

4. *Необхідний мінімум характеристик (ознак) НСКП, що має бути відтворений у ЮФО, становлять ті з них, які у відповідному їх поєднанні відображають специфічний зміст цього НСКП чи окремого його різновиду. З урахуванням основних (найбільш типових) різновидів НСКП такий необхідний мінімум «представляє»:*

1) Поєднання тих характеристик (ознак) НСКП, які передбачені у *одній статті (частині статті) Особливої частини КК 2001 р. чи КК 1960 р.*; цей варіант ЮФО характерний для тих випадків, коли:

а) у ФК міститься посилання *лише на відповідну статтю Особливої частини* зазначених кодексів, яка не має поділу на частини (наприклад, ст. 94 КК 1960 р. чи ст. 195 КК 2001 р.);

б) у ФК міститься посилання *лише на відповідну частину статті Особливої частини КК 2001 р. чи КК 1960 р.*, яка «представляє» так званий основний склад певного виду кримінального правопорушення (наприклад, ч. 2 ст. 109 КК чи ч. 1 ст. 289 КК) або склад окремого (некваліфікованого і непривілейованого) різновиду кримінального правопорушення (наприклад, ч. 4 ст. 143 КК 2001 р.);

2) Поєднання тих характеристик (ознак) НСКП, які передбачені у *кількох частинах однієї і тієї ж статті Особливої частини КК 2001 р. чи КК 1960 р.* Цей варіант ЮФО характерний для тих випадків, коли у ФК міститься посилання на ту частину статті Особливої частини зазначених кодексів, яка «представляє» так званий кваліфікований чи особливо кваліфікований НСКП (наприклад, ч. 2 ст. 140 КК 1960 р. чи ч. 3 ст. 152 КК 2001 р.);

3) Поєднання тих характеристик (ознак) НСКП, які передбачені у відповідній частині *однієї статті Загальної частини та відповідній статті (частині, кількох частинах статті) Особливої частини КК 2001 р. чи КК 1960 р.* Цей варіант ЮФО характерний для тих випадків, коли у ФК – крім посилання на відповідну статтю (частину статті) Особливої частини – міститься посилання і на відповідну частину однієї зі статей Загальної частини зазначених кодексів; остання в цьому разі «представляє» так званий особливий НСКП (наприклад, склад незакінченого кримінального правопорушення чи склад кримінального правопорушення, що вчинене організатором, підбурювачем або пособником);

4) Поєднання тих характеристик (ознак) НСКП, які передбачені у відповідних частинах *кількох статей Загальної частини та відповідній статті (частині, кількох частинах) Особливої частини КК 2001 р. чи КК 1960 р.* Цей варіант ЮФО характерний для тих випадків, коли у ФК – крім посилання на відповідну статтю (частину статті) Особливої частини – міститься посилання і на відповідні частини кількох (двох) статей Загальної частини зазначених

кодексів. Такі статті в цьому разі «представляють» найбільш складний різновид так званого особливого НСКП – наприклад, склад незакінченого кримінального правопорушення, вчиненого організатором, підбурювачем або пособником.

5. В багатьох випадках у поведінці особи, яка оцінена суб'єктом кваліфікації як єдине (одиничне) кримінальне правопорушення, може вбачатись кілька ознак, передбачених однією і тією самою статтею, що не має поділу на частини, або однією і тією самою частиною Особливої частини КК як *альтернативні*. В цих випадках в ЮФО необхідно вказувати всі ці ознаки, відокремлюючи їх одну від одної комою або поєднуючи сполучниками «і» або «та» (див. приклади, наведені у п.1 додатку 4).

6. В окремих випадках у поведінці особи, яка оцінена суб'єктом кваліфікації як єдине (одиничне) кримінальне правопорушення, може вбачатись кілька кваліфікуючих ознак (обтяжуючих обставин), передбачених різними частинами відповідної статті Особливої частини КК 2001 р. чи КК 1960 р. В цих випадках в ЮФО мають обов'язково зазначатись всі ці кваліфікуючі ознаки, причому ту з них, яка є визначальною для ФК, бажано зазначати в ЮФО останньою.

7. В окремих випадках в поведінці особи, яка оцінена суб'єктом кваліфікації як єдине (одиничне) кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті з розподілом ролей, можуть поєднуватись окремі ознаки кількох таких ролей (наприклад, підбурювача і організатора, підбурювача і пособника). В цих випадках у ЮФО має обов'язково відображатись найбільш небезпечна «роль», яка є визначальною для ФК.

8. В окремих випадках поведінка особи у поєднанні з іншими обставинами може бути оцінена суб'єктом кваліфікації як кілька окремих кримінальних правопорушень, що відповідають одному і тому самому НСКП. Відображення цієї кримінально-правової ситуації в ЮФО має здійснюватись за наступними правилами:

а) на етапі так званої проміжної кваліфікації кожне кримінальне правопорушення – з урахуванням специфічного змісту «свого» НСКП – одержує окреме відображення в ЮФО;

б) на етапі остаточної кваліфікації окремі кримінальні правопорушення, що відповідають одному і тому самому НСКП, одержують єдине – спільне для таких кримінальних правопорушень – відображення в ЮФО.

Таким чином, не виключається ситуація, коли при остаточній кваліфікації вчинене особою кримінальне правопорушення не дістає окремого відображення в ЮФО – його специфічні характеристики (ознаки) поєднуються із специфічними характеристиками (ознаками) іншого окремого кримінального

правопорушення (кількох кримінальних правопорушень) в межах єдиного ЮФО. Утворений таким чином «конгломерат» специфічних характеристик (ознак) кількох окремих кримінальних правопорушень є в межах ЮФО своєрідною *«правозастосовною фікцією»*. Така «правозастосовна фікція» неспроможна в повній мірі виконати основну функцію ЮФО - розшифрувати і конкретизувати ФК. Однак інші варіанти написання ЮФО з урахуванням законодавчої техніки КК 2001 р. та КК 1960 р. поки що в правозастосовній практиці України не використовуються.

ДОДАТОК 4

Зміст і форма ЮФО:

основні орієнтири техніко-юридичного характеру

З урахуванням положень щодо цієї форми кваліфікації кримінальних правопорушень, наведених у лекції-2 навчальної дисципліни «Кримінальне право (Загальна частина)» та додатку 3, в цьому додатку уточнені та конкретизовані *основні техніко-юридичні орієнтири ЮФО*.

1. Словесне відтворення в ЮФО ознак (характеристик), які відображають специфіку інкримінованого особі НСКП (кількох НСКП), здійснюється з урахуванням: а) особливостей законодавчого формулювання *загального нормативного змісту* таких ознак; б) необхідності відтворення в ЮФО *альтернативних ознак* НСКП; в) необхідності відтворення в ЮФО ознак так званих *особливих* НСКП (зокрема, складів незакінченого кримінального правопорушення або (та) кримінального правопорушення, що вчиняється організатором, підбурювачем чи пособником); г) наявності в поведінці особи окремих форм множинності кримінальних правопорушень.

2. В залежності від ступеню наближеності тексту ЮФО до відповідних законодавчих формулювань можна виділити наступні *основні варіанти ЮФО*:

1) ЮФО, в якому має місце *текстуальне відтворення* відповідних законодавчих формулювань, що відображають загальний зміст *всіх* необхідних для даного ЮФО ознак; при цьому залишається незмінною і законодавча «конструкція» так званої «специфічної частини» інкримінованого особі НСКП.

Приклади: а) умисне легке тілесне ушкодження (ч. 1 ст. 125 КК); б) таємне викрадення чужого майна – крадіжка (ч. 1 ст. 185 КК).

2) ЮФО, в якому має місце *текстуальне відтворення* відповідних законодавчих формулювань, що відображають загальний нормативний зміст *всіх* необхідних для даного ЮФО ознак; при цьому зазнає змін законодавча «конструкція» так званої «специфічної частини» інкримінованого особі НСКП.

Приклади: а) заволодіння чужим майном шляхом обману - шахрайство (диспозиція ч. 1 ст. 190 КК. - «Заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство)»; б) умисне

пошкодження чужого майна, що завдало шкоду у великих розмірах (диспозиція ч. 1 ст. 194 КК 2001 р. - «умисне знищення або пошкодження чужого майна, що завдало шкоду у великих розмірах»).

3) ЮФО, в якому відповідні законодавчі формулювання, що відображають загальний нормативний зміст окремих необхідних для даного ЮФО ознак, зазнають *текстуальних змін*; в даному разі такі зміни зумовлені суто *філологічними особливостями* законодавчого викладу загального нормативного змісту відповідних ознак НСКП; при цьому законодавча «конструкція» так званої «специфічної частини» інкримінованого особі НСКП може залишатись незмінною або зазнавати змін, що зумовлені, як правило, альтернативним характером зазначених вище ознак.

Приклади: а) погроза вбивством за наявності реальних підстав побоюватися здійснення цієї погрози (диспозиція ч. 1 ст. 129 КК - «погроза вбивством, якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози»); б) напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний з погрозою застосування насильства, небезпечного для життя особи, яка зазнала нападу, – розбій (диспозиція ч. 1 ст. 187 КК - «напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства (розбій)»).

4) ЮФО, в якому відповідні законодавчі формулювання, що відображають загальний нормативний зміст окремих необхідних для даного ЮФО ознак, зазнають *текстуальних змін*; в даному разі такі зміни зумовлені *техніко-юридичними особливостями* законодавчого викладу загального нормативного змісту відповідних ознак НСКП; при цьому практично завжди зазнає змін і законодавча «конструкція» так званої «специфічної частини» інкримінованого особі НСКП.

Приклади: а) відкрите викрадення чужого майна - грабіж, вчинений в особливо великих розмірах (диспозиція ч. 5 ст. 186 КК – «Грабіж, вчинений в особливо великих розмірах або організованою групою»); б) грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю, – хуліганство, – вчинене групою осіб (диспозиція ч. 2 ст. 296 КК - «Ті самі дії, вчинені групою осіб»).

5) ЮФО, в якому відповідні законодавчі формулювання, що відображають загальний нормативний зміст окремих необхідних для даного ЮФО ознак, зазнають *текстуальних змін*; в даному разі такі зміни зумовлені *спеціально-юридичними особливостями* законодавчого викладу загального нормативного змісту відповідних ознак НСКП; при цьому практично завжди зазнає змін і законодавча «конструкція» так званої «специфічної частини» інкримінованого особі НСКП.

Приклади: а) підміна чужої дитини, вчинена з особистих мотивів, що не є корисливими (диспозиція ст. 148 КК 2001 р. - «Підміна чужої дитини, вчинена з корисливих або інших особистих мотивів»); б) завідомо неправдиве повідомлення про підготовку вибуху, який загрожує тяжкими наслідками, не пов'язаними з загибеллю людей (диспозиція ч. 1 ст. 259 КК 2001 р. - «Завідомо неправдиве повідомлення про підготовку вибуху, підпалу або інших дій, які загрожують загибеллю людей чи іншими тяжкими наслідками»).

б) ЮФО, в якому відповідні законодавчі формулювання, що відображають загальний нормативний зміст *окремих* необхідних для даного ЮФО ознак, зазнають *текстуальних змін*; в даному разі такі зміни зумовлені як філологічними, так і техніко-юридичними або (та) спеціально-юридичними особливостями законодавчого викладу загального змісту відповідних ознак НСКП (можливе будь-яке поєднання наведених вище третього, четвертого та п'ятого варіантів ЮФО); при цьому практично завжди зазнає змін і законодавча «конструкція» так званої «специфічної частини» інкримінованого особі НСКП.

Приклади: а) проведення клінічних випробувань лікарських засобів стосовно неповнолітнього, що спричинило тяжкі наслідки, не пов'язані зі смертю (диспозиція ст. 141 КК - «Проведення клінічних випробувань лікарських засобів без письмової згоди пацієнта або його законного представника, або стосовно неповнолітнього чи недієздатного, якщо ці дії спричинили смерть або інші тяжкі наслідки»); б) вчинення розпусних дій щодо малолітньої особи, особою, на яку покладено обов'язки щодо піклування про потерпілого (диспозиція ч. 2 ст. 156 КК - «Ті самі дії, вчинені щодо малолітньої особи або членами сім'ї чи близькими родичами, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього»).

3. Крім наведених вище основних варіантів ЮФО можна виділити також його *найбільш типові різновиди*. З урахуванням особливостей інкримінованого особі НСКП, а також наявності в її поведінці окремих форм множинності кримінальних правопорушень найбільш типовими різновидами ЮФО є:

а) ЮФО, в якому відтворюються «необхідні» ознаки складу певного виду кримінального правопорушення чи так званого основного складу кримінального правопорушення;

б) ЮФО, в якому відтворюються «необхідні» ознаки так званого кваліфікованого та особливо кваліфікованого складу кримінального правопорушення;

в) ЮФО, в якому відтворюються «необхідні» ознаки складу незакінченого кримінального правопорушення;

г) ЮФО, в якому відтворюються «необхідні» ознаки НСКП, вчиненого організатором, підбурювачем або пособником;

г) ЮФО, в якому відтворюються «необхідні» ознаки кількох окремих НСКП за наявності в поведінці особи сукупності кримінальних правопорушень;

д) ЮФО, в якому відтворюються «необхідні» ознаки одного і того самого НСКП за наявності в поведінці особи повторності кримінальних правопорушень, кожне з яких відповідає цьому НСКП.

При написанні відповідного різновиду ЮФО необхідно керуватись *спеціальними правилами техніко-юридичного характеру* (див. п. п. 4 – 9 цього додатку), орієнтуючись при цьому на один чи кілька наведених у п. 2 варіантів.

4. Форма і зміст ЮФО, в якому відтворюються необхідні ознаки *складу певного виду* кримінального правопорушення чи *основного НСКП* у переважній більшості випадків обумовлюються особливостями законодавчого викладу так званої «специфічної частини» такого НСКП. В окремих випадках має значення і співвідношення назви відповідної статті Особливої частини КК з її диспозицією (диспозицією однієї з її частин). З урахуванням зазначених чинників в межах даного різновиду ЮФО можна виділити:

1) ЮФО, в якому обов'язково відтворюються лише так звані конкретні необхідні ознаки, передбачені в диспозиції відповідної статті (частини статті) Особливої частини КК; такий спосіб викладу ЮФО використовується в тих випадках, коли диспозиція відповідної статті (частини статті) Особливої частини КК текстуально збігається з її назвою чи наближається до неї за змістом.

Приклади: а) необережне середньої тяжкості тілесне ушкодження (назва і диспозиція ст. 128 КК повністю збігаються); б) перешкодження участі у страйку шляхом погрози застосування насильства (зміст диспозиції ст. 174 КК наближається до її назви, хоча і сформульований більш конкретно).

2) ЮФО, в якому відтворюються як конкретні необхідні ознаки, передбачені в диспозиції відповідної статті (частини статті) Особливої частини КК, так і загальне поняття, що «позначає» вид кримінального правопорушення, у вчиненні якого визнається винною (обвинувачується) особа; такий спосіб викладу ЮФО використовується перш за все в тих випадках, коли диспозиція відповідної статті (частини статті) Особливої частини КК має вигляд дефініції. У такій дефініції завжди наявні і загальне поняття, вжите у назві статті, і конкретні ознаки (форми), що його розкривають. Очевидно, даний спосіб викладу ЮФО може бути використаний і в тих випадках, коли в диспозиції відповідної статті (частини статті) Особливої частини КК загальне поняття, що позначає вид кримінального правопорушення в назві даної статті, відсутнє, але зміст диспозиції фактично є визначенням цього поняття (див., наприклад, ч.1 ст. 114, ст. 257 КК). У межах даного способу викладу ЮФО і його форма –

незалежно від особливостей законодавчого визначення відповідного виду кримінального правопорушення – за можливості має бути однаковою.

Приклади: а) *напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний з погрозою застосування насильства, небезпечного для здоров'я особи, яка зазнала нападу, – розбій (ч. 1 ст. 187 КК); б) грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалося особливою зухвалістю, – хуліганство (ч. 1 ст. 296 КК); в) збирання з метою передачі представникам іноземної організації відомостей, що становлять державну таємницю, вчинене особою без громадянства, – шпигунство (ч. 1 ст. 114 КК).*

5. Форма і зміст ЮФО, в якому відтворюються необхідні ознаки кваліфікованого (особливо кваліфікованого) НСКП, обумовлюється кількома чинниками, зокрема: а) співвідношенням загального нормативного змісту інкримінованого суб'єкту кваліфікованого (особливо кваліфікованого) НСКП із загальним нормативним змістом відповідного основного НСКП; б) особливостями законодавчого формулювання «специфічної частини» відповідного основного НСКП та відповідних кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак; в) кількістю кваліфікуючих та (або) особливо кваліфікуючих ознак, які мають бути інкриміновані суб'єкту. З урахуванням зазначених чинників у межах даного різновиду ЮФО можна виділити:

1) ЮФО, в якому використовується *типовий* (найбільш поширений) спосіб викладу кваліфікованого (особливо кваліфікованого) НСКП; такий спосіб передбачає відтворення в ЮФО всіх обов'язкових (необхідних) ознак основного НСКП (за правилами, викладеними у п.4) і відповідної кваліфікуючої (особливо кваліфікуючої) ознаки (у відповідних випадках - кількох таких ознак).

Приклади: а) *виготовлення, зберігання, перевезення з метою збуту, а також збут підробленої національної валюти України у виді банкнот, вчинені у великому розмірі (ч. 2 ст. 199 КК); б) грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалося особливою зухвалістю та винятковим цинізмом, – хуліганство, – вчинене групою осіб, із застосуванням предмета, заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень (ч. 4 ст. 296 КК).*

2) ЮФО, в якому використовується *особливий* (менш поширений) спосіб викладу кваліфікованого (особливо кваліфікованого) НСКП; такий спосіб зумовлений законодавчими особливостями утворення кваліфікованих (особливо кваліфікованих) НСКП щодо окремих видів кримінальних правопорушень і передбачає відтворення в ЮФО більшості (але не всіх) обов'язкових ознак основного НСКП і відповідної кваліфікуючої (особливо кваліфікуючої) ознаки,

яка заміщує у кваліфікованому чи особливо кваліфікованому НСКП принаймні одну з ознак, що є обов'язковими у основному НСКП.

Приклади: а) порушення правил безпеки дорожнього руху особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 286 КК); б) умисне вчинення працівником правоохоронного органу дій, які явно виходять за межі наданих йому повноважень, – перевищення службових повноважень працівником правоохоронного органу, – що супроводжувалось насильством (ч.2 ст. 365 КК).

3) ЮФО, в якому використовується *винятковий* (такий, що зустрічається вкрай рідко) спосіб викладу кваліфікованого (особливо кваліфікованого) НСКП; такий спосіб також зумовлений законодавчими особливостями утворення окремих різновидів кваліфікованих (особливо кваліфікованих) НСКП щодо окремих видів кримінальних правопорушень і передбачає відтворення в ЮФО відповідних формулювань, що «представляють» лише ознаки таких різновидів.

Приклади: а) пошкодження виборчого бюлетеня (ч. 2 ст. 158¹ КК); б) розбій з метою викрадення вогнепальної зброї та бойових припасів (ч.3 ст. 262 КК).

6. Форма і зміст ЮФО, в якому відтворюються необхідні ознаки *складу незакінченого кримінального правопорушення*, зумовлені особливостями поєднання в одному формулюванні відповідних законодавчих термінів, передбачених ст.ст.14, 15 КК, і відповідних характеристик, що «представляють» склад того закінченого кримінального правопорушення, який мала намір вчинити особа. В окремих випадках на зміст цього різновиду ЮФО впливають також особливі юридичні конструкції, що використовуються законодавцем при формулюванні специфічної частини НСКП певних видів кримінальних правопорушень чи окремих їх різновидів (це, зокрема, конструкції, що включають ознаки типу «значна шкода...», «істотна шкода...», «тяжкі наслідки»; вони як правило, виключають можливість інкримінування особі таких ознак при кваліфікації поведінки особи як незакінченого кримінального правопорушення).

З урахуванням зазначеного в межах даного різновиду ЮФО можна виділити:

1) ЮФО, в якому застосовується *типовий* спосіб відтворення необхідних ознак складу незакінченого кримінального правопорушення; він передбачає використання термінів «готування», «закінчений замах», «незакінчений замах», текстуально узгоджених з відповідними характеристиками, що «представляють» загальний нормативний зміст необхідних для даного ЮФО ознак специфічної частини складу того закінченого кримінального правопорушення, яке мала намір вчинити особа. При цьому ті характеристики, що стосуються елементів

об'єктивної сторони юридичного складу відповідного закінченого кримінального правопорушення, «прив'язуються» до терміну, що фіксує, відповідний різновид незакінченого злочину, з уточненням окремих з цих характеристик.

Таким чином, ЮФО, в якому застосовується *типовий* спосіб викладу необхідних ознак юридичного складу незакінченого кримінального правопорушення, в багатьох випадках є своєрідною *правозастосовною фікцією*, умовність якої носить техніко-юридичний характер і, очевидно, може бути виправдана тим, що, як правило, не заважає в межах цієї форми кваліфікації кримінального правопорушення сприймати дійсний зміст відповідної кримінально-правової оцінки.

Приклади: а) *закінчений замах на таємне викрадення чужого майна - крадіжку, поєднаний з проникненням у житло, спрямований на викрадення у великих розмірах (ч. 2 ст. 15, ч. 4 ст. 185 КК); в) незакінчений замах на переміщення через митний кордон України з приховуванням від митного контролю культурних цінностей – контрабанду, вчинений за попередньою змовою групою осіб (ч. 3 ст. 15, ч. 2 ст. 201 КК).*

2) ЮФО, в якому застосовується *нетиповий* спосіб відтворення необхідних ознак складу незакінченого кримінального правопорушення; він передбачає використання таких формулювань, які б дозволили позбутися умовностей, характерних для згаданої у попередньому підпункті *правозастосовної фікції*, і відтворити дійсний зміст відповідної кримінально-правової оцінки більш точно і коректно.

Приклади: а) *готування до придбання права на чуже майно шляхом обману - шахрайства, що мало бути вчинене за попередньою змовою групою осіб, у великих розмірах (ч. 1 ст. 14, ч.3 ст. 190 КК); б) *закінчений замах на таємне викрадення чужого майна – крадіжку, що мала бути вчинена з проникненням у сховище, у особливо великих розмірах (ч. 2 ст. 15, ч. 5 ст. 185 КК).**

Звернути увагу: при розв'язанні задач може бути обраний будь-який з наведених у п/п.1 та п/п.2 способів викладу ЮФО щодо незакінченого кримінального правопорушення, однак останній видається більш прийнятним.

7. Форма і зміст ЮФО, в якому відтворюються необхідні ознаки НСКП, *вчиненого організатором, підбурювачем або пособником*, зумовлені особливостями поєднання в одному формулюванні відповідних термінів, які передають зміст власного діяння одного з цих співучасників, і, за загальним правилом, відповідних характеристик, що «представляють» склад того кримінального правопорушення, яке – відповідно до умислу даного співучасника – вчинив (мав вчинити) його виконавець (співвиконавці). На

форму і зміст цього різновиду ЮФО впливає також стадія кримінального правопорушення.

З урахуванням зазначеного в межах даного різновиду ЮФО можна виділити:

1) ЮФО, в якому відтворюються необхідні ознаки складу *закінченого кримінального правопорушення*, вчиненого організатором, підбурювачем або пособником. Воно передбачає використання термінів «організація», «підбурювання», «пособництво», текстуально узгоджених з відповідними характеристиками, що «представляють» загальний нормативний зміст необхідних для даного ЮФО ознак специфічної частини складу того закінченого кримінального правопорушення, який (склад) має бути інкримінований даному співучаснику за правилами, передбаченими ст. 29 КК.

Приклади: а) *організація умисного протиправного заподіяння смерті іншій людині – умисного вбивства, – вчиненого з корисливих мотивів, на замовлення, за попередньою змовою групою осіб (ч. 3 ст. 27, п. п. 6, 11, 12 ч. 2 ст. 115 КК); б) підбурювання до нападу з метою заволодіння чужим майном, поєднаного з погрозою застосування насильства, небезпечного для життя особи, яка зазнала нападу, – розбою, – поєднаного з проникненням у житло, спрямованого на заволодіння майном у особливо великих розмірах (ч. 4 ст. 27, ч. 4 ст. 187 КК);*

2) ЮФО, в якому відтворюються необхідні ознаки складу *незакінченого кримінального правопорушення*, вчиненого організатором, підбурювачем або пособником. Крім складових, зазначених у п/п.1 п. 7, таке ЮФО передбачає використання термінів «готування», «закінчений замах», «незакінчений замах». Вони практично завжди – з огляду на конструкцію, передбачену ч.4 ст.29 КК – вказуються після термінів «організація», «підбурювання», «пособництво».

Приклади: а) *організація готування до умисного знищення та пошкодження чужого майна, що мали бути вчинені шляхом підпалу (ч.3 ст. 27, ч. 1 ст. 14, ч. 2 ст. 194 КК); б) підбурювання до закінченого замаху на умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині – умисне вбивство, – спрямованого на умисне вбивство заручника, з метою приховати інше кримінальне правопорушення (ч. 4 ст. 27, ч. 2 ст. 15, п.п.3, 9 ч. 2 ст. 115 КК); в) пособництво у незакінченому замаху на таємне викрадення чужого майна - крадіжку, що мала бути поєднана з проникненням у сховище та мала бути вчинена у особливо великих розмірах (ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 15, ч. 5 ст. 185 КК).*

У межах даного різновиду ЮФО може мати місце особливий випадок, коли в поведінці однієї особи наявні ознаки, що характеризують кілька видів зазначених вище співучасників (наприклад, підбурювача і пособника). У цьому

разі в ЮФО мають бути відображені ознаки того виду співучасників, який був визначальним для кваліфікації діянь особи на рівні ФК.

Приклад: підбурювання повнолітньої особи до природних статевих зносин з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ч. 4 ст. 27, ч.1 ст. 155 КК); при цьому в поведінці особи наявні і ознаки пособництва у такому кримінальному правопорушенні).

8. Форма і зміст ЮФО, в якому «розшифровується» ФК, що містить посилання на відповідну частину ст.28 КК. Таке ЮФО передбачає використання окремих формулювань, передбачених цією частиною, а його зміст обумовлений наявністю чи відсутністю у відповідному НСКП кваліфікуючих ознак, що кореспондують з іншими частинами ст.28 КК. З огляду на таку альтернативу в межах даного різновиду ЮФО можна виділити:

1) ЮФО, в якому просто зазначається той різновид співучасті у кримінальному правопорушенні, який передбачений відповідною частиною ст.28 КК, вказаній у ФК.

Приклад: вчинене за попередньою змовою групою осіб умисне знищення чужого майна, що заподіяло шкоду у великих розмірах (ФК – ч.2 ст.28, ч.1 ст.194 КК);

2) ЮФО, в якому міститься формулювання, що фіксує певне співвідношення між окремими різновидами співучасті, передбаченими відповідною частиною ст.28 КК і специфічною частиною НСКП.

Приклади: а) умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині – умисне вбивство, – вчинене за попередньою змовою групою осіб, яка діяла як організована група (ФК – ч.3 ст.28, п.12 ч.2 ст.115 КК); б) привласнення чужого майна шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, вчинене в особливо великих розмірах організованою групою, яка діяла як злочинна організація (ФК – ч.4 ст.28, ч.5 ст.191 КК).

9. Форма і зміст ЮФО, в якому відтворюються ознаки кількох окремих НСКП, обумовлюються особливостями кваліфікації сукупності кримінальних правопорушень, передбаченими ч. 2 ст. 33 КК. У цьому разі необхідно керуватись наступними правилами: а) кожний НСКП має бути представлений у ЮФО окремим формулюванням; б) окремі характеристики одного НСКП не повинні замінити відповідні характеристики іншого НСКП – в тому числі і тоді, коли ці характеристики стосуються одних і тих самих елементів кількох різних НСКП.

Приклади: а) напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний з насильством, небезпечним для життя і здоров'я особи, яка зазнала нападу, – розбій, – поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень; умисне тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння, – умисне

тяжке тілесне ушкодження, – що спричинило смерть потерпілого (ч. 4 ст. 187; ч. 2 ст. 121 КК); б) таємне викрадення чужого майна – крадіжка, – поєднана з проникненням у житло, вчинена у великих розмірах; незакінчений замах на таємне викрадення чужого майна - крадіжку, вчинений повторно, поєднаний з проникненням у житло, спрямований на викрадення у великих розмірах (ч. 4 ст. 185; ч.3 ст. 15, ч. 4 ст. 185 КК); в) підбурювання до незакінченого замаху на умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині – умисне вбивство, – що мало бути вчинене з корисливих мотивів, на замовлення; підбурювання до умисного протиправного заподіяння смерті іншій людині – умисного вбивства, – вчиненого з корисливих мотивів, на замовлення, особою, яка раніше вчинила умисне вбивство (ч. 4 ст. 27, ч.3 ст. 15, п. п. 6, 11 ч. 2 ст. 115; ч. 4 ст. 27, п. п. 6, 11, 13 ч. 2 ст. 115 КК).

9. Форма і зміст ЮФО, в якому відтворюються необхідні ознаки одного і того самого НСКП за наявності в поведінці особи *повторності кримінальних правопорушень*, обумовлюються особливостями специфічного нормативного змісту у складі кожного із кримінальних правопорушень, що утворюють повторність і відповідають даному складу. З урахуванням таких особливостей в межах даного різновиду ЮФО можна виділити:

1) ЮФО, в якому кожне з вчинених особою кримінальних правопорушень в проміжній кваліфікації і всі вчинені особою кримінальні правопорушення в остаточній кваліфікації відображені *одними і тими самими ознаками* відповідного НСКП; такий «варіант» ЮФО обумовлений тим, що специфічний зміст у складі кожного з вчинених особою кримінальних правопорушень повністю збігається.

Приклад: особа вчинила три кримінальні правопорушення, кожне з яких являло собою хуліганство, що супроводжувалося особливою зухвалістю; ЮФО: грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалося особливою зухвалістю, – хуліганство (ч. 1 ст. 296 КК).

2) ЮФО, в якому: а) окремі з вчинених особою кримінальних правопорушень на етапі проміжної кваліфікації представлені різним «набором» ознак відповідного НСКП; б) всі вчинені особою кримінальні правопорушення на етапі остаточної кваліфікації представлені «сукупним набором» ознак, що включає і ті з них, які обумовлюють різний специфічний зміст НСКП у окремих кримінальних правопорушеннях.

Приклад: перше кримінальне правопорушення – зґвалтування неповнолітньої особи; друге кримінальне правопорушення – зґвалтування вчинене повторно, групою осіб; ЮФО на етапі остаточної кваліфікації: вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій, без добровільної згоди потерпілої

особи – зґвалтування, – вчинене повторно, групою осіб, щодо неповнолітньої особи (ч.3 ст. 152 КК).

Про певну некоректність такого ЮФО було зазначено у п.8 додатку 5.

Методичні рекомендації розроблені професором кафедри С. Шапченком, і затверджені на засіданні кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № від 2024 року).